

Somlyó Zoltán változó színvonalúnak tartott verseit a *Nyugat* viszonylag ritkán közli. Ezúttal a baráti köréhez tartozó Karinthynek mégiscsak sikerülhetett a versrovatot szerkesztő és Somlyót nem különösebben kedvelő Babitsnál elérni, hogy a versek helyet kapjanak a lapban: 1935. júniusi száma a PÁPOK I., PÁPOK II. és PÁPOK III. című verseit közli.

Fennmaradt egy levél 1928-ból (az OSZK gyűjteményében), amelyben a nagy szegénységben élő Somlyó Zoltán Babitshoz fordul a Baumgarten Alapítványtól kapható esetleges támogatás ügyében, és ehhez mellékel egy levelet Karinthytól, aki a „*legteljesebb meggyőződéssel*” támogatja Somlyó kérését.

Karinthy és Babits habitusa, életmódja igencsak eltért, azonban kölcsönös tiszteletükről számos kritika, méltatás és levél tanúskodik. Karinthy Ferenc egy nyilatkozatában említést tesz egy hangfelvételtől is, amelyet 1940 februárjában Babits játszott le neki, amikor Devecseri Gáborral vendégségben jártak a beteg költőnél. A felvételen a szófukar Babits és a bőbeszédű Karinthy beszélgetett kellemes hangulatban egymással. (KARINTHY FERENC EMLÉKEI BABITS MIHÁLYRÓL. BABITS ÉS KARINTHY FRIGYES. Bp., 1988.)

Kelevéz Ágnes

EGY LEGENDÁS OSVÁT-LEVÉL NYOMÁBAN

Az induló *Nyugat* egyik nagy felfedezettje Babits Mihály. 1908. november 19-én a *Nyugat* elegáns, céges levélpapírján Osvát egymondatos levelet ad postára a Fogarason tanító, pályája elején álló költőnek: „*Tisztelt Uram, kérem, küldje el nekem összes műveit. Híve Osvát Ernő*”.¹ Babits hamarosan válaszol, és kéziratokkal kitömött borítékot küld a szerkesztőségnek. A visszaemlékezések szerint így kezdődik az a több évtizedes történet, melynek során Babits a *Nyugat* állandó munkatársa, majd végül főszerkesztője lesz. Volt-e előzménye a híres levélváltásnak? Mi került a küldeménybe? Mit választott ki Osvát közlésre? Mi lett a további sorsa a kéziratoknak? Izgalmas és eddig megválaszolatlanul hagyott kérdések.

Babits 1923-ban, Osvát Ernő írói jubileumán, a következőképpen eleveníti föl kapcsolatuk kezdetének történetét. „*Elmondom, hogyan kerültem én az Osvát Ernő gárdájába. A Nyugat első évfolyamában kritika jelent meg arról a híressé vált váradi verskönyvről, ami az én első darabjaimat hozta, havasok alján búsultam én akkor. Kiváló költő írta a kritikát, szép és okos cikk volt, de kissé túl szigorú, engem alig méltatott említésre. Most jól megérteni, mit tett Osvát Ernő, ahhoz tudni kell, mi neki az írott szó. [...] A toll, az írás tisztelete, szinte mint egy vallásos tilalom, megnehezítette betűit s megsokszorozta értéküket. S ezért az a szerkesztői jegyzet, amit akkor ehhez a kritikához csatolt, s amelyben, kilépve a láthatatlanságból, engem, fiatal és ismeretlen költőt, különösen és név szerint védelmébe fogott, ez a pár egyszerű és prózai szó a csillag alatt szinte avval a pátozzsal hatott, mint mikor a néma megszólal, váratlan és csodamód, hogy valami drága kincset megvédjen.*”² A „*váradi verseskönyv*” A HOLNAP, a „*kiváló költő*” pedig Kemény Simon, aki Ady köpönye alá sorolva be minden holnapost, a következő pár mondatot írta az újonnan föltúnt fiatal költőről: „*Mert csakugyan ezeknek apjuk, anyjuk, nagyapjuk: mindenük Ady Endre. Még Babits Mihálynak legkevesébe, de neki is.*” Ehhez az ismertetéshez fűzte Osvát Ernő sokszor idézett, kivételes szerkesztői érzéket

bizonyító lapalji megjegyzését: „*A Babits Mihály nagy tehetsége csodálatos jeleinek felmutatása oly érdeme A Holnapnak, mely említetlenül nem hagyható.*”³ Hogy mennyire ritkaságszámba menő volt részéről ez a gesztus, bizonyítja Schöpflin Aladár emlékezése, melyben felidézi, hogy az alig publikáló, szigorú szerkesztőt barátai egy életen keresztül tréfálták e lábjegyzete miatt, mondogatván, hogy „*ez a megjegyzés az ő összes műve a Nyugatban*”.⁴

Babits így folytatja a történetet: „*Pár nap és már levelet is kaptam tőle, messze Fogarasba – egy valóságos levelet Osvát Ernőtől! – én persze akkor még nem is tudtam, hogy milyen nagy és ritka dolog ez. Akkor küldtem neki azt a verset, amit elsőnek fogok fölolvadni.*” Majd a Víg-színház ünnepelő közönsége előtt elszavalja Az ÖRÖK FOLYÓSÓ című költeményét. Babits megőrizte s hagyatékában ma is megtalálható ez a rövid, de irodalomtörténeti szempontból annál fontosabb Osvát-levél. Szövegét azóta számtalanszor idézték, fotómásolatát pedig ünnepélyes alkalmakkor mindig közzétették. Babits válasza és a hozzácsatolt küldemény azonban sokáig Elek Artúr hagyatékának részeként, ismeretlenül lappangott. A *Nyugatról* szóló könyvében Gellért Oszkár is emlékezetesként rögzíti az eseményeket, ő is ír Osvát lábjegyzetéről, majd felkérő leveléről. Úgy emlékszik, hogy „*hat hétre rá már jön is az első küldemény*”.⁵ Osvát gesztusának horderejét jogosan emeli ki, de adata téves: a hat hetet egyszerűen Osvát felkérő levele (1908. november 19.) és a *Nyugatban* megjelenő Babits-versek dátuma (1909. január 1.) közti eltérésből következteti vissza. Ugyanezeknek a verseknek a kézhezvételét Fenyő Miksa a *Nyugat* húszéves jubileumán a folyóirat kezdeti időszakának egyik fontos eseményének nyilvánítja, s felidézi a „*büszkeség*”-et, mely a *Nyugat* ügyét szolgálók körét eltöltötte, mikor „*Babits első üzenete megérkezett a székhely havasokból*”.⁶ A kéziratok kérdésében az egyik legheitelesebb koronatanú Elek Artúr, hiszen hozzá került Osvát öngyilkossága után a teljes hagyaték. A BABITS EMLÉKKÖNYV-ben ő is különös hangsúllyal ír a felkérő levélről és a válaszként küldött nevezetes versgyűjteményről: a szerkesztők közül alig ismerte valaki „*a messze Fogarasban tanárkodó Babitsot. Ott érte Osvát felkérő levele, amelyben arra kérte, hogy küldje el neki minden kéziratát. Osvát hagyatékában utóbb meg is találtam a kéziratköteget, eredeti és fordított versek gyűjteményét (az utóbbiak közt volt a PIPPA PASSES magyar fordítása), s a kéziratokat azután Babits kívánságára visszajuttattam neki*”.⁷ Elek Artúr a „*kéziratköteg*”-re s benne a PIPPÁ-ra pontosan emlékszik, de ő is téved egy fontos részletben: a verseket valamilyen ok miatt mégsem adta át Babitsnak, így maradhattak az ő kéziratjai között. Gál István 1942-ben a költő ismeretlen műfordításait számba véve megírja, hogy ellentétben Elek állításával, „*Török Sophie nem tud [a PIPPA PASSES kéziratának létezéséről]*”.⁸ S valóban, a PIPPA, a híres kéziratköteggel együtt, Elek Artúr hagyatékának megvásárlásakor, 1978-ban került csak elő és vált kutathatóvá az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárában. Addig a hagyaték rejtélyes utat járt be: Elek Artúr tragikus halála után a háború irracionális körülményei között egy ládában bolyongott a Nemzeti Múzeum és a Szépművészeti Múzeum között, hogy végül egy kazánházból, a hulladéként való elégetés elől mentse ki a következő tulajdonos, a Szépművészeti egyik dolgozója, Németh Kálmán. A sok viszontagság ellenére is gazdag, fontosságához mérten máig nem eléggé ismert és csak részleteiben publikált hagyatékban⁹ többek között jelentős Babits-művek kéziratjai és a költőnek számos Osváthoz írt levele is megtalálható, melyeknek nagy része korai, fogarasi keltezésű, s szövegük ma már a kritikai kiadás részét képezi. Babits levélíró szokásához képest némelyikük meglepően hosszú, tervekkel, sőt néha személyes panaszokkal teli, de van egészen rövid, egy-egy névjegyre firkantott és a kézirat postai csomagjába csúsztatott üzenet is. Az a különálló levél, melyet Babits Osvát felkérésére írt válaszul, azonban a Petőfi Irodalmi Múzeum-

ban található. A kéziratot más, Elek Artúrhoz küldött levelek társaságában egy antikvárius adta el 1959-ben. Hogyan kerültek birtokába e papirosok, nem sejtjük, de az tény, hogy a többi levél címzése miatt sokáig rosszul határozták meg és datálták Babits levelét, nem Osvát Ernőhöz, hanem Elek Artúrhoz írotnak vélték.¹⁰

A kalandos és bonyolult történet miatt sokáig nem ismerhettük sem Babits választát, sem a küldemény szövegét, így nem értelmezhattük tartalmukat az események összefüggésében. Ma azonban már összerakhatjuk a hiányzó kockákat, és pontosan tudjuk, hogy a november 19-én elküldött Osvát-levélre Babits két héttel később, december 1-jén válaszol. Két okból is mentegetődik. A levél elején azért, mert az „összes műve”-ket igénylő kérést nem tudja maradéktalanul teljesíteni: „*Kívánságának nem tehettem eleget, mert műveim részint barátainnál szétszórva, részint pedig nálam is oly rendetlen és olvashatatlan kéziratokban elhanyagva hevernek, hogy azokat oly hamarjában összegyűjteni nem lehet. Egy-néhány verset (melyekről szeretném, ha a Nyugatban jelennének meg) csatolok e levélhez s iparkodok nemsokára egyebet is küldhetni.*” Hozzáfűzi, hogy esszéit is szívesen írna a lap számára, „*például mindjárt legközelebb egyet Swinburne-ről, akit jól ismerek s akit a Nobel-díj most aktuálissá tett.*” Befejezésként pedig a kéthetes késés miatt exkuzálja magát. „*Végül bocsánatot kérek, hogy ily soká feleltem becses levelére, de rendkívüli elfoglaltságom és az a jószándék, hogy felhívására mégis többet szerettem volna összegyűjteni műveimből, némileg kimenthet.*”¹¹ A barátoknál szétszórva heverő kéziratokról szóló beszámoló nem udvarias ürügy, hanem valóságos helyzetet takar. 1908 őszén A HOLNAP megjelenése után Babits a támadások keresztútjába kerülve többször megfogalmazza, hogy elégedetlen a nagyváradi antológia szerkesztési szempontjaival, hiszen a válogatás az ő tudta nélkül történt. Ezért 1908 őszén mindent elkövet annak érdekében, hogy barátai segítségével az általa legjobbnak tartott művei megjelentetésével hitelesebb képet adjon a hirtelen reflektorfénybe került költészetéről. Juhásznak írott szeptember végi levelében be is vallja ezt a szándékát: „*Lehetőleg nyilvánosságra hozom legjobb verseimet, hogy megnyerjem azokat is, akiket a »Holnap«-ban megjelentek vadsága elidegenített.*”¹² Október 10. táján pedig ezt írja szintén Juhásznak: „*Minden válogatás nélkül mindazon verseimet, melyekről tűrhető duplikátumok állnak rendelkezésemre, mellékelve küldöm [...] A legjobb verseim nincsenek e csomóban: azok közül egypár már igen régóta Schöppflin Aladár kezei közt van: ha találkozol vele, esetleg hozd elő. (Paris, Fête Galante stb.)*”¹³

A folyóirat indulását, Babits nyugatos szerzővé válását felelevenítő visszaemlékezések, mint általában valaminek a születését elbeszélő közösségi történetek, most is egyszerűsíteneek, egyetlen kitüntetett mozzanatot emelnek kezdőponttá, azt ruházzák fel meghatározó szereppel. Történetünkben sem Osvát felkérő levele a mindent meghatározó kezdet, Babits első megjelenését a *Nyugatban* több, kölcsönös közeledési próbálkozás is megelőzte. A fiatal, publikálástól sokáig vonakodó, de sok kézirattal rendelkező költő két hónappal a folyóirat megindulása után, 1908 márciusában felveti, hogy verseket szeretne küldeni a folyóirat számára, oda szánja „*a Feketeországot, Parist, a sápadt vérvívő leányokat; s külön, a Szagokról szóló esszayt. Ha nem közlik, legalább írnak róla. S némi pezsgést és fellendülést várok ettől szellemi életemben*” – írja Juhász Gyulának.¹⁴ E tervből ekkor még nem válik valóra semmi. Közben különböző utakon Babits híre is eljut Osvát Ernőhöz, aki új tehetségeket akar toborozni folyóiratához. Juhász augusztus 26-án lelkesen írja meg a nagy újdonságot barátjának: „*Osvát Ernő, a Nyugat szerkesztője általam sürgősen kér tőled verset, prózát.*”¹⁵ A kérés megfogalmazásakor A HOLNAP antológia a nyilvánosság előtt még ismeretlen, csak pár nap múlva, szeptember elején fog megjelenni, ekkor még nem gyaníthatja senki sem, hogy országos vihart fog kavarni,

de Osvát nyilván tud készültéről s arról is, hogy az ott publikáló költők között, Ady, Juhász és Balázs Béla mellett Babits is meg fog jelenni benne. Juhász szeptember 19-én újra ír Nagyváradról, s levelében tudósítja barátját A HOLNAP kedvező váradi fogadtatásáról s arról, hogy Balázs Béla megírta neki: Babitsnak nagy sikere van Pesten A HOLNAP-ban megjelent versei révén. Ekkor ismét Osvát Ernő nevében kér verseket Babitstól: „*Osvát Ernő, a Nyugat szerkesztője postafordultával kéri címedet, verset és prózát kér tőled.*”¹⁶ Babits ennek a hírnek hatására két barátjától, Kún Józseftől és Juhásztól is érdeklődik a *Nyugat*, valamint *A Hét* postai címe után. A Kúnnak írt szeptember végi levél elkallódott, csak az október 6-i választ ismerjük, melyben Kún mentegetődik, hogy nem válaszolt azonnal a kérdésre, mert egy hetet „*Bpsten töltöttem húgom esküvőjén, így csak most írhatom meg »A Hét« címét (Népszínház u. 22) és a »Nyugat«-ét (Sajó u. 5/a földsz. 2).*”¹⁷ Babits Juhásztól szeptember 23-án ugyanezt kéri: „*Írd meg azonnal levelezőlapodon a »Hét« és a »Nyugat« címét, itt egyik újságot sem lehet kapni. Ezt feltétlenül rögtön kérem.*”¹⁸ Nagyváradról postafordultával október 5-én érkezik a válasz: „*a Nyugat szerkesztősége Budapest, Mérleg utca 5. a.*” Sőt Juhász magát ajánlja postásnak: „*Én 12–15. Pestre megyek, ha nekem küldesz új dolgaidból (vers, próza), Pesten elhelyezem őket a legjobb helyeken.*”¹⁹ Pár nappal később Juhász helyesbíti a címet, és újra felajánlja személyes segítségét: „*Kedves Mihályom, a Nyugat szerkesztősége nem – mint írtam – Mérleg – hanem a Sajó u. 5. a. van. [...] írj te is: magadról és küldj műveket, hogy Pesten elhelyezzem őket.*”²⁰ Juhász azonban nemcsak azzal segít, hogy azonnal megadja a szerkesztőség címét, hanem személyesen tesz is azért, hogy Babits publikálását a *Nyugatban* lehetővé tegye. Nagyváradról írva Osvát Ernőnek, szeptember végén külön is figyelmébe ajánlja barátját: „*Babits Mihály barátom egy idő óta nem ad életjelt magáról. Fogarason a gimnáziumban rendes tanár. Nagy magyar szomorúságai lehetnek. Ő is jobban szeretné, ha egy pinián toboz lenne, mint nem is Pesten, de Fogarason tanár.*”²¹ Október 1-jén pedig megjelenik a *Nyugatban* Kemény Simon kritikája A HOLNAP-ról Osvát Babitsot külön kiemelő lábjegyzetével. Mindezeknek az eredményeként október 10. körül Babits valóban küld továbbítandó kéziratokat Juhásznak, mint fentebb idéztük is már, „*minden válogatás nélkül*” a rendelkezésére álló összes duplikátumot postára adja, sőt hozzáteszi azt is, hogy „*egyenesen számodra írtam le egy csomót, amit még nem ismersz.*”²² Juhász teljesíti Babitsnak tett ígéretét, ahogy erről november 2-i levelében beszámol: „*verseidet személyesen adtam át Osvát Ernőnek, a Nyugat szerkesztőjének, aki prózát is kér tőled.*”²³

Juhász közvetítésének köszönhetően 1908. november 16-án a *Nyugatban* a következő Babits-versek kerülnek közlésre: A CSENDÉLETEKBŐL (ASZTALFIÓK. CUMULUS), HIMNUSZ IRISHEZ, MESSZE... MESSZE... Így Juhász következő levelében nemcsak a várva várt megjelenésről, hanem a versek budapesti sikeréről is beszámolhat: „*Verseidet személyesen adtam oda Osvát Ernőnek, és egy része (4) a Nyugat legújabb számában jött, nagy lelki szenzációt okozva mindenütt.*”²⁴

Babits izgalommal tekint a *Nyugatban* publikált költemények fogadtatása elé, Kún Józsefet, szegedi barátját faggatja róluk: „*Sokért nem adnám, ha hallanám véleményed, (melyet mindig igen sokra becsültem) a Nyugatban megjelent újabb és régibb verseimről (egyét különben ismersz közülük).*”²⁵ Kún december elején lelkesedve válaszol: „*különösen a Himnusz Irishez tetszett.*”²⁶ A versekkel való elégedettségről nemcsak Kún számol be, hanem még fontosabb eseményként november 19-én Osvát Ernő megírja sokat emlegetett felkérő levelét Babitsnak.

A történet azonban több szálon is bonyolódik tovább. Babits még november elején kapott Budapestről egy levelet, melyben Balázs Béla arra kérte, hogy HALÁLESZTÉTIKA

című művéről írjon egy recenziót a *Nyugat* számára, hozzátéve megerősítésként, hogy már a szerkesztővel is egyeztetett róla: „*Osváttal szót ejtettünk arról, hogy magának kelle-ne írni a Nyugatba erről a könyvről.*”²⁷ Babits rövid mérlegelés után elvállalja a kötet ismertetését. Balázs november 14-én örömmel nyugtázza döntését, egyúttal gyors munkára biztatja, és beszámol arról, hogy Babits-versek fognak megjelenni a folyóirat következő számában: „*Írja meg a Halálesztetika figyelőt és küldje rögtön Osvát Ernő címére: VII. Sajó u. 5/a. Ha tegnap érkezett volna akkor a 16-iki számba jött volna. Az úgys Babics szám lesz. Ha rögtön küldi 20-ig, akkor elsején jön.*”²⁸ Babits nem késlekedik, betartja a határidőt, és ebben az ügyben november 18-án el is küldi első levelét Osvát Ernőnek: „*Igen tisztelt Uram! Szíves közlés végett mellékelve küldöm Balázs Béla Halálesztetika című könyvének kritikáját. Maradok kiváló tisztelője: Babits Mihály.*”²⁹ A visszaemlékezések egyszerűsítő történetével szemben a valóság meglepő fordulata tehát az, hogy a levelezést nemcsak Osvát kezdeményezte, hanem vele szinte egy időben Babits is. Miközben a levelek egy-egy borítékba zárva párhuzamosan, de ellentétes irányban haladnak Budapest és Fogaras között, a megjelenő verseknek komoly visszhangja támad. A sikerről Kún József számol be fentebb idézett levelében: „*utolsó levelem óta – nem kis örömmre – országos hírvé poéta lettél. Ez – akár elhiszed, akár nem, örvendétes valóság. A héten jöttem haza Bpestről, hol sokat fordultam meg irodalmi és művészi körökben, s ahol egyébről sem beszéltek, mint a Nyugat-ban megjelent verseidről.*”³⁰

A kedvező fogadtatást érzékelve november folyamán Osvát vérbeli szerkesztőként nem veszteget el további heteket, nem vár arra, hogy felkérő levelére Babits fogarasi versküldeménye megérkezzen, hiszen ekkor már birtokában vannak a Juhász révén korábban átadott kéziratok. Eközben a konzervatív sajtó hasábjain sokasodnak a modernnek ellen indított támadások, ekkor lobban fel Ady duk-duk afférja is. Osvát dönt. Olyan fontosnak tartja letenni a garast Babits mellett, hogy miközben a költő Fogarason még válogatja „*összes műveit*”, december 1-jén a *Nyugatban* újabb csokor költeményt jelentet meg tőle: AZ ÖRÖK FOLYÓSÓ, SUNT LACRIMAE RERUM, HEGESO SÍRJA, SZÖLLŐHEGY TÉLEN. Sőt lehozza a HALÁLESZTÉTIKÁ-ról írt, frissen megérkezett recenzió szövegét is. Láthatjuk tehát, hogy Babits évtizedek múltán rosszul emlékszik, mikor az ÖRÖK FOLYÓSÓ című versét úgy olvassa fel Osvát jubileumán, mintha az a fogarasi küldemény alapján jelent volna meg a lapban. Az első komoly versek publikálása a *Nyugatban* nem a híres levélváltásnak köszönhető.

A történet másik fontos részét, a fogarasi küldemény tartalmát is többé-kevésbé pontosan tudjuk rekonstruálni az Osvát-hagyaték kéziratai alapján. Babits ebből az alkalmából adta postára Osvátnak azt a két részből álló, korábbi versgyűjteményt, melyet 1906 márciusában és augusztusában két baráti levél részeként még Kosztolányinak állított össze. A duplikátok hiányával küzdő Babits azért ezt a versösszeállítást küldte Budapestre, mert az ebben a levélben szereplő költemények jelentős részét már korábban bemásolta kéziratosa versgyűjteményébe, az ANGYALOS KÖNYV második füzetébe. A kommentáló szövegekkel megtűzdelt verseket a BABITS–JUHÁSZ–KOSZTOLÁNYI LEVELEZÉSE kötet 1959-ben természetesen nem közölhette, Rába György Babits-monográfiája sem támaszkodhatott tartalmukra, hiszen a kéziratok Elek Artúr hagyatékának részeként Osvát ládájában ismeretlenül szunnyadtak sokáig, hírük Babits kéziratának katalógusában, teljes szövegük 1998-ban a kritikai kiadásban látott napvilágot.³¹

1906 tavaszán, mikor Babits először adta postára versgyűjteményét, Kosztolányi újjongó örömmel fogadta: „*A postás keltett föl álmomból, s friss, üde, hajnali üdvözletként hozta nekem a maga ifjúságtól és erőtől duzzadó írásait s én ott azon lustán és álmosan hozzáfogtam a silabizáláshoz, s olvastam, faltam szélesre húzódtott érzéki pofával, tág orrlyukakkal; [...]*

Most pedig megfürödve az ön lelkének és költészetének forrásvízhabjaiban, nem ebédelek, hanem levelet írok önnek, az ön verseiről s zengem a dicséretét a maga levélstílusában, az öntől lopott lanton...”, majd többoldalas és lelkiismeretes kritikát ír barátjának,³² melyben cím szerint is említi a versek nagy részét. Az első küldemény 12 fóliós, és 24 verset tartalmaz: SZALMACSÉPLÉS; STRÓFÁK A WARTBURGI DALNOKVERSENYRŐL; HÁZI-MULATSÁG; RECANATI; TÁJKÉP; ARANY: CSABA TÖREDÉKEI OLVASÁSOKOR; Ó ÉJSZAKA!; ALISCUM ÉJHAJÚ LÁNYA; A HALÁL AUTOMOBILON; MIKÉNT SZÉLCSENDBEN A HAJÓ; RÉGI SZÁLLODA; TÜZEK; PRIMITÍV; DESPERATA INVOCATIO; A BÚS ROM; KI TESZ, KI VESZ...; TU ES, MON AMIE...; PARIS; ANYÁM NÉVNAPIJÁRA (ANYÁM NEVÉRE címen jelent meg); TALÁLKA ELŐTT (a PAYSAGES INTIMES 7. darabjaként jelent meg); NEVESSETEK!; WAYSIDE INN (GOLGOTAI CSÁRDA címen jelent meg); MÁRCIUSI REGGELEN.

A második Kosztolányinak szóló versösszeállítást 1906. Ilona napján (aug. 18.) Babits egy francia nyelvű verses levélhez csatolja (MON CHER AMI!), melynek szövegét Belia György is közölte, hiszen ez a kézirat a Babits-hagyaték részeként már 1959-ben ismert lehetett,³³ ezt ugyanis Babits utóbb nem küldte el közlésre Osvátnak. A második verscsokor valamivel rövidebb, mint az előző, tíz versből áll: NÉVJEGYEMRE; AD ANIMOSITATEM SAPIENTUM; A PÁLYAUDVARON; GRETNÁ GREEN; S'EN EST FAIT...; DACTYLUSOK A POMEROY-ELJÁRÁSRA; EMLÉKSOROK A RÉGI PÉCSI MADARÁSZ-USZODÁRA (EMLÉKSOROK EGY RÉGI PÉCSI USZODÁRA címen jelent meg); FÊTE GALANTE (GÁLÁNS ÜNNEPSÉG címen jelent meg); IL FAUT RIRE...; LA BRUYÈRE-BŐL; SZÉP KIKELET... A küldemény napokon belül most is hasonlóan lelkes fogadtatásban részesül. „*Nem túlzok, ha azt mondom, hogy az irodalmi piacok nagyszájú kofái között elfásult lelkem csak még önben bízik, s Önt látva én is erőre kapok. Ön, édes barátom, a mi nagy és nemes fajunknak megtestesült genialitása. Petőfi unokája. Egy kölyök-Arany!*”³⁴ Később Babits többszöri unszolására Kosztolányi visszaküldi a becses kéziratokat, melyek tehát ezért lehettek nála évekkel később Fogarason.

Ehhez az 1906-ban két részletben letisztázott verscsokorhoz csatolja Babits 1908 őszén többek között Browning PIPPA PASSES című költeményének fordítását is, és végül együtt küldi el őket Budapestre.

E valóban kötegnyi kéziraton kívül az Osvát-hagyatékban található még néhány olyan különálló lap, melyekre Babits több verset és fordítást valószínűleg egyenesen erre az alkalomra másolt le. Mindegyiken külön szerepel az aláírása, néhány versnél a dátum is: PRO MORTUIS IGNOTIS (ESTI IMÁDSÁG címen jelent meg); MODERN KÖLTÉSZET; ŐSZ; FESTETT CÉL, PUSZTA SEMMI (SOK SÚLYOS ÁLOM); ÁLOM (az ILLUSZTRÁCIÓK MINDENFÉLE KÖNYVEKHEZ részeként jelent meg: I. VILÁGHISTÓRIA) (OSZK Fond 253/921). A NAGY SZOBÁBAN; Musset: PEPITA RÉPETTA; Verlaine: UN GRAND SOMMEIL NOIR (OSZK Fond 253/919). Összesen 39 vers és három műfordítás.

Könnyen lehet, hogy a felsorolt verseken kívül Babits levelében küldött még néhány alkotást a *Nyugat* szerkesztőségébe, de ezek címe ma már megállapíthatatlan. Az viszont bizonyos, hogy a fennmaradt kéziratok közül Osvát a *Nyugat* 1909. januári számába csupán egyet választott ki: Ó ÉJSZAKA! A kéziratban a szerkesztés nyomai is fennmaradtak. Az Ó ÉJSZAKA! vers címét Osvát ceruzairásával láthatjuk a költemény autográf tintaírású tisztázata fölött, valamint más szerkesztői rájegyzését is megtaláljuk a strófák mellett: a betűtípus meghatározását és az oldalak felső szélén zárójellel kiemelt 1–2 sorszámot, mely bizonyára a nyomdászot segítette a szedésben. Az Ó ÉJSZAKA! szövegén kívül a januári *Nyugat*-ban még két vers és egy műfordítás jelenik meg Babbitól: a SÍRVERS és a MOZGÓFÉNYKÉP, valamint Baudelaire: LÉTHE című verse. A két vers kézírata elkallódott, sem az Osvát-hagyatékban, sem másutt nem található nyomuk. Elképzelhető, hogy nem is Babits decemberi küldeményében voltak, hanem még fél évvel korábban Kosztolányi közvetítette szövegeiket a *Nyugathoz*. 1908 februárjában írt le-

velében ugyanis Kosztolányi mindkét verset említi, mikor a Babitsól kapott legújabb költeményeket dicséri. „*A Budapesten futkosó tucatpoéták, hivatalból századvégi lantosok pedig sohasem érzékeltetik meg a mozi hangulatot annyira, mint te komikusan szapora anapesztusaiddal. [...] Ma nagyon sokat olvastam a »Sírvers«-et. Ezt tartom az ittlévők közt a legnagyobb-nak és a legújabbnak.*” Végül ígéretet tesz barátjának terjesztésükre: „*egyiket másikat megpróbálok elhelyezni, bár mondhatom, a szerkesztőségek oly lomhák és buták, hogy valósággal kín velük szóbaállni*”.³⁵ Viszont rejtélyes és kinyomozhatatlan sorsa lett a Baudelaire-fordítás kéziratának, melyen szintén megtaláljuk Osvát ceruzairású nyomdai utasításait, s szövege is azonos a megjelenttel. Ezt a verset 1948-ban Révai József mint az MDP ajándékát juttatta el a Széchényi Könyvtárba további 54 más, teljesen vegyes eredetű értékes kézirattal együtt (Kazinczy, Arany, Jókai, Ady stb.). Hogy keveredhetett ez a költemény a többi közé? Nem tudjuk. Úgy látszik, a kéziratoknak is, csakúgy, mint a könyveknek, megvan a maguk sorsa.

Mindebből azt a következtetést vonhatjuk le, hogy Babits a fennmaradt kéziratokon kívül decemberben postára adhatott más alkotásokat is Osvátnak, teljes bizonyossággal valóban nem tudjuk rekonstruálni a küldemény tartalmát. Ennek ellenére érdemes megvizsgálni, hogy mi lett a sorsa annak a mintegy negyven költeménynek, melyeket ekkor bizonyosan *nem* választott ki közlésre Osvát, Babits hol és mikor publikálta őket. Előjáróban fontos újra kiemelni, hogy az elküldött versekről, egyetlenegy, Browning PIPPA PASSES versének fordítását kivéve, Babits otthonában megőrzött másolatokat, tehát továbbra is szabadon gazdálkodhatott a versek szövegével. Az Osvát által felhasználatlan kéziratok közül végül publikálatlanok maradtak a következő, többnyire korai, 1906 előtt írt, valóban leginkább zsenének tekinthető versek: SZALMACSÉP-LÉS; HÁZI-MULATSÁG; ARANY: CSABA TÖREDÉKEI OLVASÁSOKOR; PRIMITÍV; SZÉP KIKELET...; MODERN KÖLTÉSZET; LA BRUYÈRE-BŐL, valamint idegen nyelven írt versei: DESPERATA INVOCATIO; TU ES, MON AMIE...; AD ANIMOSITATEM SAPIENTUM; S'EN EST FAIT...; DACTYLUSOK A POMEROY-ELJÁRÁS-RA; IL FAUT RIRE...

A versösszeállításban volt néhány, melyet Babits korábban már publikált. A *Politikai Hetiszemlében* 1907–1908 folyamán ALISCUM ÉJHAJÚ LÁNYA; A BÚS ROM; KI TESZ, KI VESZ...; ANYÁM NÉVNAPJÁRA; NEVESSETEK!; a *Magyar Szemlében* 1906-ban MÁRCIUSI REGGELEN; TALÁLKA ELŐTT; a *Szeged és Vidékében* 1907–1908 folyamán A HALÁL AUTOMOBILON; A NAGY SZOBÁBAN című versek jelentek meg. A küldemény megérkezésével párhuzamosan közölte *A Hét* a GÁLÁNS ÜNNEPSÉG-et (1908. dec. 13.), illetve A HOLNAP-ban 1908 szeptemberében napvilágot látott a komoly visszhangot kiváltó GOLGOTAI CSÁRDA. Bár a *Nyugat* mindig első közlésre törekedett, de az utóbbi két, aktuálisan megjelent verset kivéve nem valószínű, hogy Osvát ekkor a másodközléstől való tartózkodás miatt mellőzött volna szövegeket, hiszen Babits nem jegyezte rá a kéziratokra a publikálási adatokat, ő meg valószínűleg fejből nem emlékezhetett első megjelenésük helyére. Ezt a feltételezést erősíti meg az is, hogy az Ó ÉJSZAKA is nyomdafestéket látott már a *Bácskai Hírlapban* 1906 márciusában, mégis közölte szövegét Osvát.

Érdekes viszont, hogy több vers később, más összefüggésben közlésre került a *Nyugatban*. A PÁLYAUDVARON, a MÁRCIUSI REGGELEN, a TÁJKÉP és A NAGY SZOBÁBAN az ÚTINAPLÓ című novella (1909. nov. 1.) betétverse lett. A PRO MORTUIS IGNOTIS két évvel később annak a versfüzérnek a részeként, ESTI IMÁDSÁG címen jelent meg, amelyben Babits minden verset Dante VITA NUOVA című versének hatására egységesen, hosszú alcímmel látott el (TÉLI DAL, EGY RÖVID VERS, EGY SZOMORÚ VERS, NAÍV BALLADA, EGY DAL, SZERENÁD, 1911. febr. 16.). Az ESTI IMÁDSÁG alcíme a következő: „*melyben a költő kéri a Múzsát, hogy az elköltözött lelkekért imádkozzék*”. Az ÁLOM az ILLUSZTRÁCIÓK MINDENFÉLE KÖNYVEKHEZ ciklusnak

vált a kezdő versévé. (1913. máj. 1.) A GRETNA GREEN pedig önálló közleményként, hét évvel később, 1915. augusztus 16-án itt látott napvilágot először.

Az Osvát által ekkor mellőzött versek közül Babits néhányat olyan fontosnak tartott, hogy bevásárolta őket az 1909 húsvétjára megjelenő A HOLNAP ÚJ VERSEI című antológiába. Pedig a második nagyváradi antológia számára nagy áttekintéssel rostálta meg költeményeit, mivel A HOLNAP megjelenése után rázúduló kritikaáradat egyik okát a tőle függetlenül lezajlott válogatásban vélte fölfedezni. E kényes helyzetben közlésre méltónak találta a következő négyet: STRÓFÁK A WARTBURGI DALNOKVERSENYRŐL; RECANATI; NÉVJEGYEMRE; EMLÉKSOROK EGY RÉGI PÉCSI USZODÁRA.

Köteteiben az elküldött versek közül összesen tizenhét költemény kapott helyet, a LEVELEK IRISZ KOSZORÚJÁBÓL címűben tizenegy: STRÓFÁK A WARTBURGI DALNOKVERSENYRŐL; RECANATI; ÉJSZAKA; ALISCUM ÉJHAJÚ LÁNYA; A HALÁL AUTOMOBILON; RÉGI SZÁLLODA; PÁRIZS; ANYÁM NEVÉRE; GOLGOTAI CSÁRDA; EMLÉKSOROK EGY RÉGI PÉCSI USZODÁRA; GÁLÁNS ÜNNEPSÉG. A HERCEG, HÁTHA MEGJÖN A TÉL IS? címűben négy: a PAYSAGES INTIMES részeként az ŐSZ ÉS A TALÁLKA ELŐTT, valamint önállóan a NÉVJEGYEMRE és a SOK SÚLYOS ÁLOM. A RECITATIV-ban pedig kettő szerepel: a GRETNA GREEN és az ILLUSZTRÁCIÓK MINDENFÉLE KÖNYVEKHEZ RÉSZÉKÉNT a VILÁGHISTÓRIA.

Áttekintve az elküldött versek mennyiségét és minőségét, mindenképp meglepő, hogy Osvát csak egyet tartott közlésre érdemesnek közülük, s az még inkább, hogy mindez nem hagyott rossz szájízt Babitsban. Sőt éppen ellenkezőleg, e levélváltás az induló *Nyugat* utóbb kialakuló legendáriumának egyik fontos és pozitív eseményévé nőtte ki magát. Hogy így történt, annak több fontos oka is van. Az évek múltával Babitsnak rá kellett jönnie, hogy Osvát csak kivételes alkalmakkor ragad tollat: „*én persze akkor még nem is tudtam, hogy milyen nagy és ritka dolog ez*” – emlékszik később.³⁶ Húszéves, szoros munkakapcsolatuk alatt kevesebb, mint tíz levelet kapott tőle. Ennél azonban sokkal fontosabb, hogy Osvát szerkesztői magatartása csöppet sem elégedetlen vagy tartózkodó, sőt ellenkezőleg, nagyon pozitív lett irányában. A januári *Nyugat* Babits három versét, egy műfordítását és egy novelláját közli. Másrészt Fenyő Miksa ugyanebben a számban, HADI KÉSZÜLŐDÉSEK című cikkében teljes mellszélességgel kiáll a Rákosi Jenő által megtámadott holtnaposok, köztük Ady és Babits költészete mellett. Harmadrészt ettől kezdve indul meg egy folyamatos, állandó levelezésen alapuló munkakapcsolat Babits és a *Nyugat* szerkesztősége között. Igaz, hogy nem a rossz levélíró Osvát a partner, hanem a nevében közvetítő Fenyő Miksa. Ő viszont a január elseji szám kijövele után szinte azonnal jelentkezik, s további írásokat kér: „*küldhetné a Swinburne cikket, mert nehezen várjuk. Azonkívül Osvát a következő cikkeket szeretné öntől: Egy Milton-tanulmányt, egy Meredithet, az illatokról régebben írt dolgát, s melőbb azt az egyfelvonásost, melyet Nagyváradon előadnak. (Még előadás előtt szeretnék közölni.) Végül Kosztolányi Mau-passant fordításának bírálatát*”.³⁷ A február 1-jei számban meg is jelenik a SWINBURNE-esszé, a következő, február 16-i számban MAUPASSANT – KOSZTOLÁNYI címmel a fordításkötet kért recenziója, a március 1-jei számban pedig a SZAGOKRÓL, ILLATOKRÓL című esszé, valamint további öt vers. Ettől kezdve Babits állandó szerzője a folyóiratnak.

A legfontosabb értékítélet azonban a szerkesztőség ajánlata, melyet üzenetközvetítői szerepben szintén Fenyő Miksa tesz meg február 8-i levelében. Beszámol arról, hogy a *Nyugat* mint kiadóállalat néhány verses és elbeszélő füzetet akar kiadni, és az első három között, Ignóty és Kemény Simon mellett ott szeretnék tudni Babits verseit is. Kéri, állítson össze három ívre való költeményt, s postán küldje el nekik. Ez a kötet lesz a LEVELEK IRISZ KOSZORÚJÁBÓL, mely négy hónappal később, május 15. körül már meg is jelenik a *Nyugat* kiadványaként.

Osvát felkérő levelének tehát nem közvetlen gyakorlati haszna a jelentős, hiszen már korábban is létrejött a kapcsolat a folyóirat és a Fogarason tanárkodó költő között, az alkotások közlése folyamatban volt. Januártól kezdve pedig Osvát már nem a nála lévő régebbi kéziratok közül akar válogatni, hanem a frissen születő alkotások közül, azok publikálását helyezi előtérbe. A körülmények vizsgálata után még határozottabban állíthatjuk, hogy a felkérő levél funkciója sokkal inkább szimbolikus volt, mint konkrét. Osvát kivételes szerkesztői érzéke éppen abban rejlett, hogy nemcsak felismerte az Adyt körülvevő holnaposok között Babits kiemelkedő tehetségét, hanem azt is tudta, hogyan adja meg a módját elismerésének, hogyan nyerve meg a költő bizalmát, hogyan szabadítsa fel szorongásai alól, hogyan erősítse meg szerzői öntudatában. Nem véletlenül hangzott el Molnár Ferenc szállóigévé vált megfogalmazása Osvát jubileumi ünnepén: „*Tőle tanultam: a jó szerkesztő nem a lapot, hanem az írókat szerkeszti.*”³⁸ Szikáran fogalmazott mondatában Osvát mesterien választotta meg a szavakat: „*küldje el nekem összes műveit*”. Nem azt a semmitmondó formulát választotta, amelyre Elek Artúr idézett tanulmányában emlékszik: „*küldje el neki minden kéziratát*”. Az „*összes művek*” megfogalmazás ennél sokkal több: a megbecsülés jele, magában hordja a még ismeretlen alkotások magas színvonaláról való meggyőződést. Babits így kommentálja tartalmát évtizedek múltán: „*csak egyetlen sor volt: de e sortól kapuk tárultak, Budapest kapui, a szegény vidéki költő előtt*”.³⁹ Ez az egy sor pedig nem más, mint széles tapasztalaton alapuló hitelesítése egy vágyott művészi szintnek, felhatalmazás egy már elismeréssel övezett szerkesztőtől országos jelentőségű költői szerepre. A mondatban nemcsak a közeli megjelenés lehetősége rejlik benne, hanem kimondatlanul annak az alkotói pályának a reménye is, melyet az ÖSSZES MŰVEK kötetei zárnak majd le. A búcsúzás is tömör, s a különböző udvariassági formulák közül azt választja ki, amely nem tolatkodó, de nem is távolságtartó, nem leereszkedően vállveregető, mégis támogatást, sőt elköteleződést ígér: „*Híve Osvát Ernő*”.

A levél másrészt rejtett kérdés is: közénk állsz-e? Minket érdekelnek összes műveid, de te rendelkezésünkre bocsátod-e őket? Hogyan fogsz integrálódni a háborús csatamezőhöz hasonló magyar kulturális életbe? Akarsz-e a *Nyugat* oldalán megfogalmazódni és bekapcsolódni a magyar költészet megújításáért folyó küzdelembe? Babits ezért is törekszik összeszedni minden lehetséges nála lévő másolatot, ezért is olyan fontos, hogy vastag kéziratköteg érkezzon Budapestre. Talán a két hét habozás is ennek köszönhető. Mindkét oldal tisztában van a küldemény kölcsönösen jóváhagyó üzenetével.

Így kerül Babits „*Osvát Ernő gárdájába*”. Akkor persze nem tudhatta senki, hogy a kis példányszámú *Nyugat* nem csak egy lesz a rövid életű folyóiratok közt, hogy nem jut az Osvát vezérelte, 1905-ben mindössze kilenc hónapig megjelent *Figyelő*, valamint az 1906-ban hat hét után megszűnt *Szerda* című folyóiratok sorsára, hanem még több mint három termékeny évtized áll előtte, és a modern magyar irodalom alakulásának legfontosabb műhelyévé válva hasábjain remekművek sora fog megjelenni. Ők ketten azt meg végképp nem sejtették, hogy mindeközben szerkesztőtársakká válnak, hogy a *Nyugat* jegyében húszéves, egyre szorosabb, eredményekkel és vitákkal teli munkakapcsolat áll előttük, hogy miután Osvát önkézevel vet véget életének, hamarosan Babits válik a lap egyik főszerkesztőjévé, s hogy végül a költő elhunytakor, 1941 augusztusában a saját nevére szóló lapengedély megszűntét a háborús viszonyok közt a hatóságok majd jó alkalomnak tekintik arra, hogy végre megszabaduljanak a *Nyugattól*, ezért Babits halálával fog végződni a folyóirat története. Azt azonban Osvát a nagy szerkesztő biztos ösztönével megérezhette, hogy a fiatal költőnek, akire felfigyelt, s akit legendás levelével felkeresett, halála után is rendre kiadják majd ÖSSZES MŰVEI-t.

Jegyzetek

1. BABITS MIHÁLY LEVELEZÉSE. 1907–1909. S. a. r. Szőke Mária. (A továbbiakban: BML II.) 158.
2. Babits Mihály: EMLÉKEZÉS. (A költő beszéde az Osvát Ernő ünnepére.) *Nyugat*, 1923. I. jún. 16. 11–12. sz. 726.
3. Kemény Simon: A HOLNAP. *Nyugat*, 1908. okt. 1. 19. sz. 216.
4. Schöpflin Aladár: BABITS MIHÁLY ÉS A NYUGAT. In: BABITS EMLÉKKÖNYV. Szerk. Illyés Gyula. *Nyugat*, 1941. 225.
5. Gellért Oszkár: EGY ÍRÓ ÉLETE. Bp., 1958. I. 213.
6. Fenyő Miksa: A NYUGAT HÚSZ ÉVE. *Nyugat*, 1927. I. jan. 1. 1. sz. 8.
7. Elek Artúr: BABITS MIHÁLY ÉS KORTÁRSAI. In: BABITS EMLÉKKÖNYV, 231.
8. Gál István: BABITS ÉS AZ ANGOL IRODALOM. Debrecen, 1942. 122.
9. Nemeskéri Erika: A NYUGAT TEKINTETES SZERKESZTŐSÉGÉNEK. *Kritika*, 1979. 8. sz. 6–16.
10. A címzett kérdését egy korábbi dolgozatomban tisztáztam: „KÉREM, KÜLDJE LE NEKEM ÖSSZES MŰVEIT”. BABITS VÁLASZA OSVÁT ERNŐ FELKÉRÉSÉRE. *Irodalomismeret*, 1996. 3–4. sz. 98–104.
11. BML II. 168–169., 386.
12. Uo. 128.
13. Uo. 136.
14. Uo. 84.
15. Uo. 111.
16. Uo. 126.
17. Uo. 135.
18. Uo. 128.
19. Uo. 134.
20. Uo.
21. JUHÁSZ GYULA LEVELEZÉSE. 1900–1922. S. a. r. Belia György. Bp., 1981. 196.
22. BML II. 136.
23. Uo. 144.
24. Uo. 156.
25. Uo. 157.
26. Uo. 166.
27. Uo. 146.
28. Uo. 154.
29. Uo. 157.
30. Uo. 166.
31. BABITS MIHÁLY KÉZIRATAI ÉS LEVELEZÉSE. Összeállította: Cséve Anna, Kelevéz Ágnes, Melczér Tibor, Nemeskéri Erika. 1993. 266–267.; BABITS MIHÁLY LEVELEZÉSE. 1890–1906. 1998. S. a. r. Zsoldos Sándor. 202–234.; 255–266. (A továbbiakban: BML I.)
32. BML I. 236–242.
33. BABITS–JUHÁSZ–KOSZTOLÁNYI LEVELEZÉSE. S. a. r. Belia György. Bp., 1959. Akadémiai Kiadó, 134–136.; a BML I. tévesen különálló levélként tünteti fel (267.; 528.), pedig a francia szöveg értelme és Kosztolányi válaszevele egyértelművé teszi a küldemény és a francia verses levél összetartozását.
34. BML I. 270–271.
35. BML II. 78–79.
36. Babits Mihály: EMLÉKEZÉS. I. h. 726.
37. BML II. 182.
38. *Nyugat*, 1923. I. jún. 16. 11–12. sz. 740.
39. Babits Mihály: EMLÉKEZÉS. I. h. 726.

Rába György

BABITS, A HÉTKÖZNAPI ÜNNEPEK KÖLTŐJE

Babits költői pályakezdését tárgyalva kinagyítottam A VILÁGOSSÁG UDVARA poétikai univerzumát. A vers kiindulópontja nyers, sőt visszatetszőnek is nevezhető: a *lichthóf* tojáshéjjal, cseréppel, ronggyal, mindenféle szeméttel teli. Babits az üledékes vakudvar környezetrajzát fokozatosan egy hősköltemény előadásával a tudat alatt bomló élet szimbolikájává tárgyiasítja. Már a könyvet öltött fejtegetésben fölvettem, hogy ez a